

**THE CONVEYANCE OF LEGAL AWARENESS
AFFECTIVE LEGAL ANALYSIS**

*Een inleidend overzicht*¹

Dr. Frank Fleerackers

Frank Fleerackers studeerde rechten aan de K.U.Leuven, King's College en Harvard University. Hij studeerde wijsbegeerte aan de K.U.Leuven, M.I.T., en London University. Aan de balie te Brussel werd hij in 1992 voorzitter van het Vlaams Pleitgenootschap en maakte hij van 1993 tot 1996 deel uit van de Raad van de Orde van Advocaten. Sinds december 1990 is hij verbonden aan het Centrum voor Grondslagenonderzoek van het Recht (vakgebied rechtstheorie en rechtsfilosofie). Hij verdedigde zijn doctoraal proefschrift op 28 maart 1996. Promotor was Prof. Dr. Jan M. Broekman. Co-promotor was Prof. Dr. Irving Singer (Department of Philosophy, M.I.T., Cambridge, U.S.A.).

The Conveyance of Legal Awareness - Affective Legal Analysis omvat een kritisch onderzoek van de institutionele retoriek van de hedendaagse Westerse samenleving, met het oog op een omschrijving van twee maatschappelijke concepten: opvoeding tot burgerzin en overdracht van rechtsbewustzijn. Veeleer dan een empirisch vaststellen van hun aanwezigheid in de dagelijkse realiteit, biedt de dissertatie een analyse van de wijze waarop met name het laatstgenoemde concept werd opgenomen in het hedendaagse juridisch discours, en de wijze waarop hierdoor een institutioneel oogmerk ondersteund wordt.

Een studie van de bredere politiek-institutionele structuur naast een vaak als meer beperkt omschreven juridisch-institutioneel equivalent, leidt tot een gelijklopende definitie van institutioneel bewustzijn, vooropgesteld als een noodzakelijk component van institutionele continuïteit.

Maatschappelijke vorming of opvoeding tot burgerzin -als de overdracht van politiek-institutioneel bewustzijn- en overdracht van rechtsbewustzijn vervullen

¹ Gelet op de noodzakelijke beperkingen op inhoudelijk vlak die gepaard gaan met het publiceren van een inleidende samenvatting, wordt deze tekst bij voorkeur gelezen als leidraad voor het hoofdwerk. Te dien einde blijven bepaalde anderstalige definities behouden, en worden ze in een Nederlandstalige context geplaatst, zodat de samenvatting de Nederlandstalige lezer een inleidend inzicht in het begrippenkader van het manuscript verschaft. Een aanzet tot vertaling van deze begrippen in de Nederlandstalige samenvatting heeft slechts een contextualiserende functie. Zo kan *affective* bezwaarlijk door *affectief* vertaald worden, en weerspiegelt *omvattende levensvisie* niet voldoende de betekenis van *comprehensive theory of the good*. Voor een benaderende vertaling van de belangrijkste begrippen wordt verwezen naar de in deze samenvatting opgenomen thesaurus (*in fine*). Verder wenst de auteur in het bijzonder Jan M. Broekman, Irving Singer, Roberto M. Unger, Henry Steiner en Michael Sandel te danken voor hun bijdrage naar aanleiding van een eerste lezing van het manuscript. Hun invloed was doorslaggevend voor het onderzoek.

een dogmatische rol, gericht op het integrale toebehoren van het institutionele subject tot de politieke of juridische institutie. Ze worden gepositioneerd als vooronderstellingen van institutionele effectiviteit: met het oog op deze effectiviteit worden de mogelijkheid en werkelijkheid van institutionele overdrachtsprocessen zonder meer gepostuleerd. En de hieraan verbonden postulaten zijn veelvuldig. Ze vooronderstellen het bestaan van het institutioneel subject in overeenstemming met een dominante institutionele ideologie. Ze vooronderstellen dat het institutionele subject de institutionele concepten en procedures ten volle begrijpt en hanteert. Ze vooronderstellen dat een gerationaliseerde instructie of voorlichting van een institutioneel concept afdoende de beoogde overdracht ervan bewerkstelligt. Ze vooronderstellen, tenslotte, dat de cognitieve aanvaarding van een institutionele procedure overeenstemt met de nagestreefde overdracht.

The Conveyance of Legal Awareness - Affective Legal Analysis richt zich echter niet op een *positieve* beschrijving van (overdracht van) rechtsbewustzijn. In tegenstelling tot het uitwerken van de morele ontwikkelingstheorieën van Lawrence Kohlberg en Carol Gilligan, de geschriften over morele argumentatie van Karl-Otto Apel en Jürgen Habermas, of lopend socio-psychologisch onderzoek, ontleedt voorliggende dissertatie het concept rechtsbewustzijn en de eraan verbonden overdrachtsprocessen *binnen het hedendaagse, Westerse juridisch discours*.

I. AFFECTIVE LEGAL ANALYSIS

De thesis onderzoekt de dominante ideologische structuren van -politiek en juridisch- institutioneel discours en de consequenties van de erin opgenomen vooronderstellingen met betrekking tot -politiek en juridisch- institutioneel bewustzijn. *Political liberalism*, zoals verdedigd door John Rawls, wordt geïdentificeerd als een omschrijving van de dominante ideologische structuur van vigerende Westerse politieke instituties, en de hedendaagse variant van *legal positivism* -of rechtspositivisme- wordt eenduidiger gedefinieerd als de dominante ideologische structuur van het juridisch discours, waarin de institutionele vooronderstellingen van political liberalism herkenbaar blijven.

Zowel binnen het politiek-institutionele als binnen het juridisch discours wordt een specifieke retoriek gehanteerd als een dogmatisch discursief instrument, teneinde de onderliggende vooronderstellingen van hun dominante ideologische structuur te onderschragen, bij middel van het rationaliseren van de samenstellende elementen binnen het discours.

In die zin wordt *rationalizing legal analysis*, in het licht van Unger's benadering, gedefinieerd als de overheersende vorm van rechtsinterpretatie -i.e. rationaliserend-, aanwezig in juridische dogmatiek en jurisprudentie, die juridische concepten zoals procedure, recht, eigendom, rechtssubject en rechtsbewustzijn herinterpreteert met het oog op hun *inpassing* in het geconstrueerde kader van het juridisch discours. De rationaliserende interpretatie van overdracht van rechtsbewustzijn verwijst naar de vooropgestelde semantische identiteit tussen juridisch discours en levensfeitelijke realiteit. Voor het concept rechtsbewust-

zijn geldt dan, wanneer zulke identiteit wordt geponereerd, dat overdrachtsprocessen dienen begrepen te worden als niet meer dan een geheel van instructies met betrekking tot juridische basisbegrippen, die semantisch in niets verschillen van hun *reëel* bestaan in de levensfeitelijke wereld.

De geponeerde semantische identiteit wordt geschraagd door een institutionele vooronderstelling, die aan de basis ligt van *rationalizing legal analysis*.

Deze vooronderstelling kan omschreven worden als een verwerping van de onafgebroken *affective impact* van afwijkende *comprehensive theories of the good*, zoals Sandel ze zou definiëren. Deze bieden alternatieven voor de dominante concepten van het juridisch discours. De ideologische verwerping wordt gefundeerd door de stelling dat het rechtssubject over een vermogen beschikt om de ingrijpende invloed van zijn eigen omvattende visie op de werkelijkheid te beperken tot zijn persoonlijke leefwereld. In die zin benadrukt de beschreven vooronderstelling dat de *affective impact* van elke afwijkende, zelfs incompatibele *comprehensive theory of the good* buiten het juridisch discours kan worden gehouden.

Deze centrale vooronderstelling van het hedendaags Westers juridisch discours wordt aldus ondersteund door een instrumentele retoriek, *rationalizing legal analysis* genoemd, de heersende rationaliserende rechtsinterpretatie, herkenbaar in rechtsleer en rechtspraak.

Affective legal analysis, als een kritische benadering van het voorgaande, stelt de vooronderstelling waarop die instrumentele retoriek steunt in vraag, en benadrukt de erkenning van de *continuous affective impact of competing comprehensive theories of the good*. Vermits afwijkende levensvisies en omvattende begrippenkaders een niet aflatende invloed behouden op gedrag en denkpatroon van het rechtssubject, kan de bestaande interpretatie van het concept “overdracht van rechtsbewustzijn”, zoals gehanteerd in het hedendaags Westers juridisch discours, niet volgehouden worden. Zo’n concept is immers gefundeerd in de semantische identiteit tussen juridisch discours en realiteit, en de vooronderstelling dat overdrachtsprocessen geen beïnvloeding van afwijkende omvattende levensvisies ondergaan.

Affective legal analysis identificeert de geponeerde identiteit tussen juridisch discours en realiteit als een ideologische constructie in het verlengde van de onderliggende dominante ideologische structuur van het juridisch discours, en beklemtoont de onhoudbaarheid van de bestaande begripsvorming inzake overdracht van rechtsbewustzijn, gelet op de artificialiteit van het door de rationaliserende rechtsinterpretatie bevestigde vermogen van het rechtssubject om zijn afwijkende omvattende visies te beperken tot zijn persoonlijke leefwereld.

Het conceptualiseren van overdracht van rechtsbewustzijn, en van maatschappelijke vorming tot burgerzin, vereist een *mapping of competing comprehensive views*, i.e. alternatieven ten opzichte van de institutioneel-dominante concepten, die vervolgens eerder als autoritatief (gezaghebbend) dan wel als autoritair dienen begrepen te worden. Een institutioneel begrippenkader is *autoritair*, als de ermee verband houdende overdrachtsprocessen gescheiden blijven van afwijkende omvattende levensvisies. Een institutioneel begrippenkader is *autorita-*

tief, indien het aanvaarden van een gezaghebbende of dominante *affective impact* van zulk begrippenkader gepaard gaat met de aanvaarding van de onafgebroken dynamische aanwezigheid van omvattende alternatieven en hun *affective impact*.

Zo verwoordt de ondertitel van de monografie de benaderingswijze van het project: een *analyse* van de heersende syntaxis van het institutioneel discours, met het oog op een onderzoek van de bestaande vooronderstellingen. Een *juridische analyse* of interpretatie, voornamelijk gericht op het juridisch discours, teneinde de in dat discours overheersende vooronderstellingen met betrekking tot de overdracht van rechtsbewustzijn te omschrijven. Uiteindelijk draagt deze benaderingswijze de naam *affective legal analysis*, verwijzend naar de meest fundamentele vooronderstelling van de rationaliserende retoriek in het juridisch discours: het negeren van de onafgebroken -en onafbrekbare- *affective, moving, dynamic impact of competing comprehensive theories of the good*. De bestaande rationaliserende rechtsinterpretatie ontkent dat alternatieve omvattende levensvisies een onafgebroken invloed blijven uitoefenen op het institutioneel gedrag van het rechtssubject, stelt verder dat hun invloed kan beperkt beperkt tot de persoonlijke leefwereld, en concipieert deze alternatieve levensvisies en begrippenkaders -evenals het vigerende begrippenkader- noodzakelijk als statisch in plaats van dynamisch.

Affective legal analysis wordt dan opgebouwd rond drie componenten:

- (1) de *affective impact of competing theories of the good*, de invloed van afwijkende omvattende levensvisies en alternatieve begrippenkaders;
- (2) de *affective impact* van de dominante ideologische structuur van het juridisch discours zélf, en van de vigerende dogmatische, exclusieve retoriek; en
- (3) de *affective impact* van een specifieke juridische cultuur -zoals inzake mensenrechten- of rechtspraktijk, met betrekking tot de *affective impact* van het gedrag van institutionele actoren (rechters, wetgevers, bemiddelaars, advocaten, partijen, experten) op de institutionele interactie van rechtssubjecten in het juridisch discours.

Deze drie componenten worden veronachtzaamd door het hedendaags Westers juridisch discours ten gevolge van de rationaliserende vooronderstellingen van de dominante ideologische structuur van dat discours. De drie componenten worden door *affective legal analysis* aanzien als determinerend voor een dynamisch inzicht in het concept rechtsbewustzijn en de ermee verband houdende overdrachtsprocessen, nu de aan de ideologische retoriek ten grondslag liggende vooronderstellingen van het juridisch discours worden onthuld.

Het definiëren van de dominante retoriek van het juridisch discours als rationaliserend -*rationalizing legal analysis*- betekent niet dat het recht louter als rationele entiteit wordt beschouwd. Bepaalde delen van het juridisch discours -zoals *alternative dispute resolution*- verwijzen uitdrukkelijk naar non-rationele aspecten en attitudes, doch volharden in de vigerende rationaliserende benadering. Gericht op een optimale institutionele effectiviteit, worden de basisconcepten van het juridisch discours gerationaliseerd en ingeschreven in de dominante ideologische structuur, steunend op een ideologische verwerping van de

permanente invloed van alternatieve omvattende levensvisies. Bestaande veranderingen naar morele sentimenten en emoties gaan niet noodzakelijk in tegen de heersende rationaliserende rechtsinterpretatie, waar ze zelf behoren tot een rationaliserende en instrumentaliserende strategie, met het oog op de institutionele effectiviteit van het juridisch discours.

The Conveyance of Legal Awareness - Affective Legal Analysis onderzoekt de wijze waarop het hedendaags Westers juridisch discours overdracht van rechtsbewustzijn concipieert. Dit gebeurt middels een analyse van de vooronderstellingen van de dominante ideologische structuur van dat discours, en meer bepaald van de vooronderstelde ontkenning van de niet tot de persoonlijke leefwereld limiteerbare invloed van alternatieve omvattende begrippenkaders en levensvisies op gedrag en attitudes van het rechtssubject.

Een analyse van de rationaliserende retoriek van het juridisch en het politiek discours leidt niet noodzakelijk tot een emotivistische stellingname. Vanzelfsprekend zijn sentimenten, attitudes, gevoelens en emoties structureel verbonden met de bedoelde *affective dimension* van het recht, vermits ze de herkenbare uiterlijkheden van de in de dissertatie omschreven *affective impact* vertegenwoordigen.² Maar de essentie van *affective legal analysis* betreft een meer doorgedreven begrip van de term *affective*, met name: dat de hedendaagse Westerse interpretatie van het concept *overdracht van rechtsbewustzijn* faalt, gelet op de ideologische verwerping van *the continuous affective impact of competing comprehensive theories of the good* -met inbegrip van de dominante- op de institutionele percepties van het rechtssubject.

De vigerende vorm van rechtspositivisme weerspiegelt een autoritaire interpretatie van overdrachtsprocessen, geschraagd op de geponeerde semantische identiteit tussen het juridisch discours en de levensfeitelijke realiteit. En, in het verlengde van *political liberalism*, geschraagd op de verwerping van enige institutionele invloed van alternatieve omvattende levensvisies. Deze rationaliserende interpretatie van overdrachtsprocessen gaat in tegen een *affective conception* van de overdracht van rechtsbewustzijn. Rechtsbewustzijn wordt niet overgedragen middels de eenvoudige instructie van een regelinhoud. Bewust-zijn van de inhoud van een norm is noodzakelijk gelieerd aan een situering tussen rivaliserende alternatieven, en dit in de algemene context van *human resources*.

² Het gebruik van de term *affective* in *affective legal analysis* verwijst etymologisch naar drie verschillende betekenissen van deze term in de Engelse taal en kan bezwaarlijk vertaald worden door het Nederlandse woord 'affectief'. Eerst en vooral betreft *affective legal analysis* de onafgebroken wijze waarop -dominante zowel als alternatieve- omvattende levensvisies en begrippenkaders het gedrag en de institutionele attitudes van het rechtssubject blijven beïnvloeden (i.e. *how they continuously affect the legal subject*). Ten tweede betekent *affective* "moving", verwijzend naar de *dynamische* eigenheid van omvattende visies/morele overtuigingen in hun verhouding tot het institutionele subject. Deze dynamische eigenheid staat haaks op de vigerende *statische* of monolithische interpretatie. Ten derde verwijst *affective* naar de morele sentimenten, attitudes en emoties, die ook deel uitmaken van de *affective dimension* van het rechtssubject, hoewel de vigerende rechtsinterpretatie deze dimensie noodzakelijk negeert. De rationaliserende rechtsinterpretatie behoort tot de vooronderstellingen van een dominante narratieve structuur, die een -natuurlijke of procedurele- suprematie opeist ten overstaan van de *competing comprehensive theories of the good and their affective impact*. (Cfr. ook infra, sub Thesaurus).

II. INHOUD

De monografie werd opgebouwd rond vier hoofdstukken, een appendix, en een thesaurus.

De eerste twee hoofdstukken betreffen de algemene theoretische implicaties van *affective legal analysis* en overdracht van rechtsbewustzijn, terwijl de twee laatste hoofdstukken, steeds op theoretisch vlak, een *affective legal analysis* omvatten van welbepaalde rechtsdomeinen, met name mensenrechten en *alternative dispute resolution*. Beide domeinen worden als paradigmatisch beschouwd voor een *affective approach* van overdracht van rechtsbewustzijn.

Het *eerste* hoofdstuk biedt een verkenning van het aan *affective legal analysis* verbonden vocabularium en beschrijft hoe deze vorm van rechtsanalyse verband houdt met overdracht van rechtsbewustzijn en maatschappelijke vorming tot burgerzin. Een algemene inleiding met betrekking tot juridisering en juridische effectiviteit wordt gevolgd door een omschrijving van de vigerende rationaliserende rechtsinterpretatie (*rationalizing legal analysis*) als de ideologische retoriek van rechtsdogmatiek en jurisprudentie. Vervolgens wordt een *affective analysis* van het concept 'overdracht van rechtsbewustzijn' gedefinieerd.

Het *tweede* hoofdstuk bevat een onderzoek van de juridische en politieke theorieën die bepalend zijn voor de dominante ideologische structuren van het hedendaags Westers institutioneel discours, en een analyse van de gehanteerde rationaliserende syntaxis. Een inleidend overzicht van altruïsme en individualisme, evenals van het meer specifieke communitarisme en liberalisme, wordt gevolgd door een *affective analysis* van *political liberalism* en *legal positivism* (rechtspositivisme), geïdentificeerd als de onderliggende theorieën van de vigerende politieke en juridische instituties.

Het *derde* hoofdstuk biedt een lezing van het mensenrechten-discours als paradigma voor een *affective legal analysis* van overdracht van rechtsbewustzijn. Mensenrechten betreffen basisconcepten van het menselijk bestaan. De *affective impact* van alternatieve omvattende levensvisies met betrekking tot deze basisconcepten is hier duidelijk aantoonbaar. Een *affective analysis* van de overdracht van een bewustzijn van basisrechten leidt tot het onthullen van de vooronderstellingen van het mensenrechten-discours.

Het *vierde* hoofdstuk betreft de draagwijdte van teksten inzake *alternative dispute resolution* (het *alternative dispute resolution*-discours) voor *affective legal analysis* en de verhouding tussen *alternative dispute resolution* en het juridisch discours in globo. Conflictoplossing, middels gerechtelijke procedure of minnelijke regeling, wordt doorgaans aanzien als *telos* van het juridisch discours: het herstellen van verloren evenwicht. *Alternative dispute resolution* wordt vaak als *alternatief* omschreven, gelet op een voorgehouden onorthodox benaderen van conflictsituaties. Daarenboven lijken sommige auteurs op dit vlak open te staan voor *the affective element* in dergelijke situaties, en erkennen ze dat dit element bepalend is voor hun strategie met betrekking tot conflictoplossing. Het hoofdstuk toont echter aan dat het *alternative dispute resolution-discours* niet aan de

rationaliserende retoriek van het hedendaags Westers juridisch discours ont-snapt, en dat de erkenning van het *affective element* louter strategisch blijft. Tenslotte, en als conclusie, mondt de monografie uit in een appendix en een thesaurus. De *appendix* omvat op summier wijze een studie van de haalbaarheid van een *praktijk* van *affective legal analysis* in het kader van het concept “overdracht van rechtsbewustzijn”. De *thesaurus* biedt een overzicht van de in de monografie gebruikte terminologie. Bij wijze van besluit wordt een deel van de thesaurus aan deze samenvatting toegevoegd.

III. THESAURUS³

Affective legal analysis verwijst naar de in de monografie voorgestelde alternatieve benadering van het juridisch discours. Deze benadering beklemtoont het belang van de *affective dimension* van dat discours op drie wijzen: (1) de *affective impact* van *competing comprehensive theories of the good* (cfr. infra); (2) de *affective impact* van de dominante ideologische structuur van het juridisch discours en van de eraan verbonden dogmatische, exclusieve retoriek; en (3) de *affective impact* van een specifieke juridische cultuur -zoals mensenrechten- of rechtspraktijk -zoals alternative dispute resolution- met betrekking tot de *affective impact* van het gedrag van institutionele actoren (rechters, wetgevers, bemiddelaars, advocaten, partijen, experts) op het institutioneel gedrag van het rechtssubject en zijn attitudes in en jegens het juridisch discours.

Wat de term *affective* betreft⁴ waren drie verschillende betekenissen bepalend voor het gebruik ervan: (1) *affective legal analysis* heeft betrekking op de *continuous affective impact of comprehensive theories of the good* (cfr. infra), op de onafgebroken invloed van alternatieve omvattende levensvisies of begripkaders op de institutionele interactie van rechtssubjecten; (2) *affective* betekent 'moving', meer bepaald verwijzend naar de dynamische kenmerken van omvattende levensvisies met betrekking tot hun relatie ten overstaan van het institutioneel subject. De dynamische analyse staat hier tegenover de vigerende statische interpretatie van de rationaliserende retoriek; (3) *affective* verwijst naar morele sentimenten, attitudes, gevoelens en emoties, die inderdaad deel uitmaken van de *affective dimension* van het rechtsidoom, hoewel de vigerende rechtsinterpretatie deze dimensie noodzakelijk negeert. De rationaliserende rechtsinterpretatie behoort tot de vooronderstellingen van een dominante ideologische structuur, die een -natuurlijke of procedurele- suprematie opeist ten overstaan van de *competing comprehensive theories of the good and their affective impact*.

³ Evenmin als de samenvatting zelf, kan deze thesaurus begrepen worden als een omvattend overzicht van de dissertatie. Samenvatting en thesaurus dienen gelezen te worden als een inleiding tot de thesis. De thesaurus kan eveneens, in een door de aard van het instrument beperkte mate, tijdens de lezing van het hoofdwerk als summier leidraad gehanteerd worden.

⁴ Cfr. supra, noot 2.

Alternatives-based, yet authoritative conveyance of legal or institutional awareness verwijst inhoudelijk naar de *affective analysis* van overdracht van rechtsbewustzijn. Zodra de dominante ideologische structuur van een institutioneel discours wordt onthuld met betrekking tot de ideologische verwerping van de onafgebroken *affective impact* van alternatieve omvattende levensvisies, kan vervolgens de autoritaire, meta-theoretische, rationaliserende interpretatie niet meer volgehouden worden. Een *affective conception* van institutioneel bewustzijn en de ermee verband houdende overdrachtsprocessen erkent de *continuous affective impact of competing comprehensive theories of the good*, en aanvaardt omvattende levensvisies als institutionele alternatieven. Dit betekent echter niet dat de dominante ideologische structuur van elk hedendaagse institutioneel discours zonder meer vervalt. De *affective impact* ervan wordt eveneens erkend, zelfs als autoritatief, gezien de specifieke institutionele invloed die -traditioneel- uit dergelijke structuur voortvloeit.

Civil education, of maatschappelijke vorming tot burgerzin, wordt gebruikt als synoniem voor de overdracht van institutioneel bewustzijn, nauw verbonden met de overdracht van rechtsbewustzijn. Met betrekking tot de monografie worden beide concepten op gelijke wijze bestudeerd, met het oog op een *affective analysis* van deze concepten in het hedendaags Westers politiek en juridisch discours. Een *affective analysis* van deze begrippen leidt tot de vaststelling van gelijklopende vooronderstellingen, vervat in de dominante ideologische structuren van hun discours: *political liberalism* en *legal positivism* (rechtspositivisme). Vervolgens stelt de monografie een *affective conception* voor van juridisch en politiek-institutioneel bewustzijn en de ermee gepaard gaande overdrachtsprocessen: *alternatives-based, yet authoritative*.

Competing comprehensive theories of the good (vrij vertaald als 'alternatieve omvattende levensvisies') verwijzen naar de alternatieve visies over het goede, die door mensen beleden worden. Deze theorieën worden *comprehensive* of 'omvattend' genoemd, omwille van hun belangrijke *affective impact* op het institutionele subject, doch ook teneinde in te gaan tegen de algehele suprematie van het positivistische zelfbeeld van het hedendaags Westers juridisch discours en van de proceduralistische attitude van *political liberalism*. Beide vigerende theorieën pretenderen een meta-comprehensieve plaats in te nemen boven alle alternatieve theorieën, en poneren te dien einde *the priority of the right over the good*, de voorrang van -procedurele- rechten over het goede (Sandel). *Affective legal analysis* stelt dat de *affective impact* van deze theorieën niet kan beperkt worden tot de persoonlijke leefwereld van het rechtssubject, vermits deze laatste niet in staat is dergelijke reductie te verwezenlijken. Die *affective impact* wordt daarom als *continuous* ('onafgebroken, onafbreekbaar') beschreven, waarbij steeds de persoonlijke als ook de institutionele wereld geraakt wordt. De *affective existence* van alternatieve omvattende levensvisies in het recht weerlegt de ideologische vooronderstellingen van het vigerend juridisch discours.

*Conveyance of legal awareness*⁵ verwijst naar de juridisch-institutionele wijze waarop het rechtssubject deel uitmaakt van het juridisch discours. Het hedendaags Westers juridisch discours vooronderstelt overdracht van rechtsbewustzijn middels de ideologische retoriek in rechtsdogmatiek en jurisprudentie (*rationalizing legal analysis*, cfr. infra). Indien deze vooronderstelling terecht zou geuit worden, en *competing comprehensive theories of the good* geweerd kunnen worden uit het juridisch-institutionele veld, zou geen noodzaak bestaan om het concept rechtsbewustzijn verder uit te diepen. *Affective legal analysis* poneert daarentegen de onafgebroken en dynamische aanwezigheid van alternatieve begrippenkaders en ontkent dat het rechtssubject over een vermogen beschikt om hun *affective impact* afdoende te beperken. Vandaar de nood aan een herijken van overdracht van rechtsbewustzijn middels *affective legal analysis*.

Dominant ideologies verwijzen naar de vigerende dominante ideologische structuren van het hedendaags Westers politiek-institutioneel en juridisch discours: *political liberalism* en *legal positivism* (rechtspositivisme).

Affective legal analysis onderzoekt hun vooronderstellingen en weerlegt hun gemeenschappelijke verwerping van de *continuous affective impact* van alternatieve omvattende levensvisies/theorieën van het goede. Deze analyse leidt tot de vaststelling van structurele gelijkenissen tussen het juridische en het politiek-institutionele discours, en tot het op vooronderstellingen verifiëren van hun rationaliserende retoriek.

Rationalizing legal analysis wordt omschreven als de ideologische retoriek van het hedendaags Westers juridisch discours en wordt als dusdanig geïdentificeerd in rechtsdogmatiek en jurisprudentie (Unger). Deze retoriek wordt rationaliserend genoemd omwille van een inherente strategie die, met het oog op institutionele effectiviteit, alle noodzakelijke institutionele concepten -zoals subject, eigendom, bewustzijn et al.- instrumentaliseert, teneinde de vooronderstellingen van de dominante ideologische structuur van het juridisch discours te ondersteunen, middels een auto-referentiële syntaxis. *Rationalizing institutional analysis* wordt op dezelfde wijze gedefinieerd.

⁵ Etymologisch verdient *awareness* de voorkeur boven *consciousness*, vermits eerstgenoemde term ook het menselijk 'on(der)-bewustzijn' betreft. In de Nederlandse taal wordt geen onderscheid gemaakt.